

av dess innehåll skall väl alltid förbliva oss fördolt. Efter *Brates* nyligen utförda, skarpsinniga undersökningar¹ kunna vi dock ej tveka angående inskriftens huvudsakliga karaktär och även vissa delar av dess ordalydelse. Det är svear, som huggit minnesorden över en stupad kamrat, och de hava själva angivit sin hemort: *Roprslanti*. Vi möta här det namn, som kanske tidigt varit Rodens egentliga, *Rodsland*; klarare än den yngre kortformen *Roden* talar det om det svenska kustområdets verkliga betydelse.²

Till sist skall påpekas en i detta sammanhang synnerligen viktig omständighet. I hela det sjöfarande Europa har Roden tydligen under äldre Medeltid gällt såsom en högst väsentlig del av Sverige. På de katalanska och italienska sjökartor, vilka vi känna allt ifrån början av 1300-talet, är Roden — under formen *Roderin* eller *Riperia Roderin* — det första och länge enda förekommande svenska landskapsnamnet.³

¹ Pireus-lejonets runinskrift (*Antikvarisk tidskrift*, 20, 3).

² Såsom Brate påpekar, är det säkerligen på detta namn som det finska *Ruotsi*, ryska *Rus*, återgår. — Då Brate söker närmare utreda innebörden av begreppet "Rodsland", kan jag icke ansluta mig till hans uppfattning.

³ *Roderin* förekommer för första gången 1339 på en portulankarta av Angelico Dulcert utförd "in civitate Maioricarum" (Nordenskiöld, *Periplus*, tab. VIII). Under den följande tiden visar sig namnet på ett flertal kartor, mest av katalanskt ursprung. Märklig är upplysningen på kartan i Museo Borbonico i Neapel: "Tota aquesta ribera ess apellada Roderim", Hamy, *Études historiques et géographiques*, s. 62, n. 7, Kretschmer, *Die italienischen Portolane des Mittelalters*, s. 137 f. Se äfven Nordenskiöld, *Periplus*, tab. XXII, *Fasc. atl.*, tab. XXX, Ptolemæusupplagorna av 1482 och 1486, Florenskartorna i *Bidrag till Nordens äldsta kartografi* (nr 1—3) samt Nicolaus a Cusa-kartan av år 1491 (*Bidrag till Nordens äldsta kartografi*, nr 4); jfr *Libro del conocimiento*, utg. av Jiménez de la Espada (Madrid 1877). — Jag har att tacka riksbibliotekarien Dr E. W. Dahlgren för välvilliga upplysningar i detta ämne.

Litteratur.

Ture Hederström, *Fornsagor och Eddakväden i geografisk belysning med inledande namnundersökningar*. Del II. P. A. Norstedt & Söners förlag, Stockholm 1919.

Första delen av detta arbete anmäldes i Fornvännen 1918. Under redaktion av dr Birger Nerman har senare andra delen utkommit, vilken behandlar kvidorna om Helge Hundingsbane, sägnen om Sinfätles död och sägnen om Hagbard och Signy. I inledningen ger utgivaren

kritikerna en vink om, i vilken riktning bedömandet bör gå: "Det kräves i själva verket ett flerårigt sysslande med den nordiska sagohistorien, med Eddasångerna, de s. k. fornaldarsagorna och Saxo, för att man skall kunna bedöma den Hederströmska tesen om Helge Hundingsbane; endast den, som vet med sig besitta en sådan kompetens, må vara berättigad att uttala ett underkännande av Hederströms grundtanke."

Den gängse åsikten om Helgekväderna, företrädd av bl. a. Sophus Bugge, är den, att de författats på danskt område — därom vittna en del Ortsnamn i kväderna — samt att det i dem ej är fråga om historiska tilldragelser. Hederströms grundtanke är däremot, att kväderna grunda sig på händelser, som timat före den egentliga vikingatiden, alltså under folkvandringstiden. "Striderna ha varit ättefejder mellan grannar, å ena sidan i Östergötland och å den andra i Södermanland, uti vilka båda landskap de uppgivna orterna bestämt kunna påvisas. Den sista striden var ett härnadsståg för en kvinnas skull."

Hederströms bevisföring grundar sig på de geografiska namn och personnamn, som förekomma i Helgekväderna och till vilken Hederström finner motsvarigheter i Östergötland och Södermanland samt i Ynglingasagan och andra urkunder. För min del måste jag tillstå, att personidentifikationerna förekomma mig mer antagliga än ortnamnsöverensstämmelserna, låt vara att Bugges Eddageografi här är ännu mera fantastisk utom på några få punkter.

För att finna överensstämmelse i de geografiska namnen översätter Hederström dessa från isländska till modern svenska, ofta med angivande av äldre svenska namnformer som stöd. Äventyrligare är hans metod att förklara en del ortnamn för kenningar, poetiska omskrivningar av det verkliga namnet, som det gäller att hitta. Hederströms förmåga att identifiera kvädernas lokaluppgifter blir på detta sätt nästan obegränsad.

Brålund (i Brålund) är gården Lund i Kvillinge hd, Bråbo hd.

Ringstad (Hringstaði) är Ringstad i Östra Eneby sn och har intet att göra med Ringstad på Sjælland.

Hringstöð bör på svenska ha hetat *Rimstöd* och är identiskt med byn Rimstadha norr om Motala ström, omtalad på 1300-talet.

Himinvanga, på svenska *Himmelsvånga*, är en kenning för Himmelstad, numera Himmelstalund. Men i strof 33 av den första Helgekvidan är Himminvanga en kenning för "himlen, luftrymden" och översattes med "rymdens vångar".

Håtuna (Hátun) är byn Tuna i Östra Husby sn på Vikbolandet.

'Sigarsvöllu', på svenska *Sigarsvalla*, är identiskt med ett på 1200-talet omnämnt Sigvalstadæ, numera Sjögestad i socknen med samma namn i Valkebo hd.

Solfjäll (Solfjöll) och *Säffjäll* (Snæfjöll) äro kenningar för Solberga (i St. Johannes sn, Vikbolandet) och Sæberga, sedermera Berga och nu kallat Marieborg norr om Bråviken. Då utgivaren i fråga om

sistnämnda tolkning undanbeder sig allt skämt, skall denna hans önskan noggsamt respekteras.

På Brålund var alltså enligt författaren Helge född, och övriga här nämnda gårdar erhöi han vid sin födelse i förlänning. Dessa gårdar ligga alla i Östergötland och 4 strax norr om Bråviken. Det är måhända inte omöjligt, att så förhållit sig, ehuru den procentuella sannolikheten i varje särskilt fall inte synes så stor. På samma sätt fortsättes med övriga lokalnamn. 'I Brunavögum' måste bero på skrivfel och förvanskningar och bör på svenska återges med *Bråvåg*, d. v. s. Bråviken.

"Hlésey" kan inte vara annat än ön Brånäs i Bråviken, numera kallad Djurön. Brånäs har antagligen tidigare hetat Lessö, ty namnet passar ej för en ö, och i ett 1300-talsnamn Henrik *de Lessom* har inte de Lessom kunnat identifieras med någon annan ort, utan måste vara Lessö, Brånäs ö. Denna slutsats är ju logiskt oangriplig. Tidigare forskare ha med orätt vetat identifiera Hlésey med det danska Læsö i Kattegat.

Mera plausibel låter tolkningen av Brandey och Hedinsey, som Hederström återfinner i Brandö (1813), nu Brändholmen i Bråviken, och Hidhinsö (1405), nu Öna under Ribbingsholm i Kullersta sn. Jag bortser därvid från andra omständigheter än rent språkliga. Finnas inga ortnamn i trakterna norr och söder om Kolmården, som passa till Helgekvädernas lokalnamn, så ändras dessa senare helt oförfärat, tills en motsvarighet finnes. Så blir *à nesi Sögu* till Lagnö utanför Tystberga sn.

Inalles finner förf. 39 lokalnamn i kvidorna, vilka han anser sig ha i stort sett säkert identifierat. Utgår man från Hederströms uppfattning om Helgedikterna, så förefalla ett mindretal av identifieringarna rätt naturliga, flertalet mera sökta. En undersökning av de behandlade sörmäländska och östgötska ortnamnens ålder och traktens fornlämningar skulle, huru man än ställer sig till Hederströms hypoteser, dock vara av stort intresse.

Vad som kan ge anledning att allvarigare fundera över Hederströms uppslag är, att flera av de i Helgedikterna omnämnda kungarna och hjältarna även omnämnas i Ynglingasagan och hos Saxo samt där uppges vara svenskar, Granmar t. ex. fylkeskonung i Södermanland och Högne i Östergötland. Enl. Hederström omfattade den senares fylke Hammarkinds hd i Östergötland samt Tjust och en stor del av det övriga Småland med Varend. Helge skulle ha innehaft Bråvalla — eller Ylvingafylket, omfattande Vikbolandet samt Bråbo och Memmings härader. Granmars söner härskade främst över södra och östra Södermanland. Allt detta låter inte oantagligt, och så bringas man lätt att antaga, att där kan finnas en del sanningskorn även i Hederströms geografiska kombinationer. Huvudpunkten, nämligen att Helgekväderna uppstått i östra Sverige omkring 650 eller något senare (Granmars och Ingjald Illrådas tid) kan ej utan vidare avvisas trots de många påtagliga svagheterna i Hederströms bevisföring. Den försvaras med stor talang, och det kan inte bestridas, att kritiken mot Bugges uppfattning av Helgekväderna ofta är berättigad.

T. J. A.